

Лакацыя рэха. А што калі павярнуць?	4
Крэскі жыцця. Канстанцін Касяк . На мяжы магчымасцей	5
З нагоды. Алена Батура . З Браціславы з перамогай!	8
Адкрыццё Амерыкі. Ганна Бутырчык . Амерыканская мара ў культурнай прасторы ЗША	9
Factum. Леанід Лаўрэш . Эміграцыя ў Амерыку	17
Паэзія ЗША. Сара Тысдэйл . <i>Вершы</i>	20
Паэзія ЗША. Эдгар Лі Мастэрс . З кнігі «Анталогія Спун Рывер». <i>Вершы</i>	23
Публіцыстыка ЗША. МДЛУ. Дэвід Пікаск . Боб Дылан і традыцыі пастаралі	31
Крытыка. Наталля Ламека . Раманы «Уліс» Джэймса Джойса і «Гоман і ятра» Уільяма Фолкнера: феномен поліфанічнай прозы	42
Крытыка. Марыя Свіст . Калі здольнасць графаманіць «быццам час на сыходзе» аказваецца карыснай	49
НеФармат. Святлана Курганова . Пошукі сэрца па мапах	52
Проза ЗША. МДЛУ. Говард Лаўкрафт . Па той бок. Злы святар. Гіпнас. Холад. Жажлівы стары	54
Такое кіно. Канстанцін Касяк . Каб не было вайны	70
Такое кіно. Святлана Курганова . Фільм пра жыццё і любоў у сучаснай Арктыцы	72
Прысутны позірк. Анхела Эспіноса Руіз . Каралеўскія партрэты–2, або кароль сняданкаў	75
Паэзія Эквадора. Давіна Пасас . Верш XVII	77
Паэзія Пакістана. Аюб Хавар . Дрэва альбо Цень Хрыста	78
Паэзія Расійскай Федэрацыі. Чачэнская рэспубліка. Ваха Дакаеў, Мадзіна Ясаева, Лула Куні, Сайд–Магамед Гелаеў, Райком Дадашаў, Сулім Магамедаў, Пецімац Пецірава . <i>Вершы</i>	81
Проза Расійскай Федэрацыі. Чачэнская рэспубліка. Мурад Магамадаў . Жонка–бландзінка. Фаіза Халімава . Кавярня	92
Паэзія Украіны. Багдан Кірста . Шмат кроп’е	94
Паэзія Германіі. Фрыдрых Ніцшэ . Самотнае	99
Паэзія Македоніі. Звонко Танескі . <i>Вершы</i>	101
З нагоды. Алесь Карлюкевіч . Рыгор Барадулін: «Таямнічасць, загадкавасць, нераскрытасць — адчуванне Кітая...»	103
Крытыка. Дар’я Нечыпарук . Авантурнае каханне. <i>Развагі на выхад кнігі «Метафара белага снегу»</i> . Вершы Ван Цзянчжао	109
Проза Кітая. МДЛУ. Цзінь Жэньшунь . Узаемнасць	112
Паэзія Кітая. Су Шы . Песня вады	125
Рубінавыя радкі. Дзмітрый Шулюк . Навошта табе ведаць?	126
Асабістае. Анхела Эспіноса Руіз . Апошні перыпатэтык	128
Паэзія Бангладэш. Алесь Карлюкевіч . Беларуская сцэжка паэта з Бангладэш	131
Паэзія Бангладэш. Анупам Гош . Галодны бежанец, няўдачлівы палюбоўнік, мёртвае дрэва... ..	132
Міжкніжка. Марына Яромка . Подых ліхтарні ў лёхах	134
Конкурс «Бацькаўшчына светлая мая»	136

Эміграцыя ў Амерыку

На пачатку XX стагоддзя вялікай праблемай для грамадства сталася гэтка з'ява, як эміграцыя ў Амерыку. Наша тагачасная прэса шмат увагі надавала абмеркаванню гэтай праблемы.

Леанід Лаўрэш

«Пэўна німа такіх людзей, што ня чулі аб Амэрыцы, — пісала газета «Наша Ніва» у 1907 годзе. — У Амэрыку штогод то з той, то з другой вёскі нехта выбіраецца шукаць там сабе лепшага, свабоднейшага жыцця, часта можна спаткаць і такіх людзей, што праз колькі гадоў жылі працавалі тамака і, сабраўшы грошы, вараціліся ў родную старонку». Далей газета расказвае, як жыве амерыканскі працоўны: «Заработная плата ў Амэрыцы ў 2–3 разы большая, як у Англіі, Францыі і Нямеччыны. Некаторыя амерыканскія рабочыя (напрыклад муляры) зарабляюць у месяц больш, як у нас... за цэлы год. ... А жыцьцё амерыканскага рабочага абходзіцца ня вельмі дорага. Напрыклад амерыканскі фунт (на нашу вагу два нашы фунты) мяса каштуе 25 кап.¹, амерыканскі фунт сала — 20 кап., масла — 48 кап., мукі — 4 кап., цукру — 10 кап., гарбаты — 1 рубель. Кватэры добрыя і, пры тамтэйшых заробках, даступныя кожнаму работніку. Опратка і обув — фабрычныя, гатовыя і прадаюцца куды танней, як у нас. Вось чаму работнік у Амэрыцы можа купляць усяго ў 2–3 разы больш, як у Еўропі, вось чаму і жыве ён ў 2–3 разы лепш за нашых рабочых. ...Свет навукі ў Амэрыцы даходзіць да ўсіх, часта прасты работнік бывае так сама вучоны, як які багач. Дык ня дзіва, што працуе ён скоры, добра, што работа ў руках яго гарыць, што працоўны дзень кароткі. І абы каго на работу ня возьмуць, фабрыкант лічыць, што лепш наняць мала, але добрых і дарагіх рабочых. ...Праз гэта нашым пераселенцам спачатку часта вельмі дрэнна прыходзіцца, бо яны з тамтэйшымі раўнаваца не могуць, ведама, нашы — народ цёмны, забіты, прыціснуты»².

Праз некалькі нумароў газета друкавала ліст беларускага эмігранта з Бэрклі: «Дайшла да мяне тут Ваша газета. ...Праўда што амерыканскія рабочыя шмат зарабляе. У Каліфорніі цэна рабочых рук нават яшчэ большая, як ў "Нашай Ніве" паказана. Муляры бяруць па 12–14 рублёў у дзень, за тое ж і працуюць так, што Вашы і ня снілі: ставяць ў дзень каля трох тысяч цэглаў. ... Працуюць па 10, 9, а дзе і па 8 гадзін ў дзень, але работа ў іх у тры разы скарэй, як Вашых рабочых. ...Для такой працы трэба сільных, здаровых работнікаў. Людзі слабыя ў Амэрыцы... часта церпяць бяду і голад, бо зарабляюць усяго 4, 3, або і 2 рублі ў тыдзень. У Каліфорніі жыцьцё не надта таннае. ...Жыцьцё з кватэрай і харчамі абходзіцца 10–12 руб. у тыдзень... Для рабочага, каторы зарабляе 25–30 руб. у тыдзень, гэта ўсё не дорага. І жыць у Амэрыцы добра таму, хто мае работу. Але цяпер і ў Амэрыцы насталі дрэнныя часы. Вельмі многа багачоў збанкрутавала, і работу знайсці надта цяжка. ... Беларусы тут шмат, ды ўсё прыезджаюць. Няхай жа кожны, хто хоча яшчэ ехаць у Амэрыку, раней напіша туды да сваякоў або знаёмых, ці напэўна знойдзе там працу?»³.

Здаецца, не ўсе беларусы прыслухоўваліся да добрай парады свайго земляка з Бэрклі, бо ў 1908 годзе «Кур'ер Літоўскі» пісаў: «З ваколіц Беняконой не заканчваецца эміграцыя ў Амерыку. Пакінутыя сем'і эмігрантаў паміраюць з голаду, бо тыя, што паехалі ў Амерыку, не маюць там працы, не маюць грошай, каб вярнуцца, а ў нас, з-за таго, што няма работнікаў, палі стаяць не засеяныя»⁴. Эміграцыя настолькі пашырылася, што на радзіме ўжо месцамі пуставалі палі!

¹ Валютны курс у той час 1 долар = 2 руб.

² Nasza Niwa № 27, 17(30) sierpnia 1907.

³ Nasza Niwa № 32, 26 (8) października 1907.

⁴ Kurjer Litewski № 195, 26 sierpnia (8 września) 1908.

Спад Ліды. На самыя Вялікодныя святы вярнулася да хаты цэлая грамада людзей, што выбіраліся ў прочкі ў Амерыку

Народны карэспандэнт «Нашай Нівы» з вёскі Бутрыманцы на Лідчыне пад псеўданімам «А. С.», лічыў, што эміграцыя не такая ўжо і дрэнная з’ява: «*Бутрыманцы, Лідскага павета. Сярод эканамічных праяў у жыцці тутэйшых вёсак ёсць адна вельмі цікавая і важная — гэта эміграцыя ў Амерыку. Пачалася яна тут ужо гадоў дзесяць таму або і больш і цяпер ўзрасла да вялікай меры. Ёсць тут у ваколіцы такія вёскі, у каторых прыходзіцца на кожную хату па “амерыканцу”, а часам і больш. Едуць найбольш людзі маладыя, дужыя, назбіраўшыя на роднай зямліцы запасы сілы, каб там, за морам, прамяняць яе на амерыканскія долары. Едуць нават дзяўчаты і падросці. Я пільна ўслухаўся да гутарак аб гэтай Амерыцы і аб “амерыканцах” і ня чуў ні разу скаргі на няўдачу, нараканні на тое, што ездзілі, ці выпраўлялі каго ў Амерыку. Праўда, два чалавекі вярнуліся, страціўшы грошы і не даехаўшы — бо іх ашукалі агенты. А шмат хто, прыехаўшы прывозіў з сабой грошы, часам вялікія грошы. Гэтыя амерыканскія грошы не пашлі прахам, а далі змогу шмат каму з сялян паадкупляць ад паноў зямлі. І дзеля гэтага, тутака гаспадары па вёсках жывуць ня бедна, хоць зямля і не надта выгодная — бо камяністая, але ж*

Большасць эмігрантаў–беларусаў ехалі ў Амерыку каб зарабіць грошай, потым вярнуцца і купіць зямлю на бацькаўшчыне. З пачаткам Першай сусветнай вайны яны засталіся за акіянам назаўсёды. Але да канца жыцця сумавалі па Беларусі і марылі вярнуцца на Радзіму

маюць яе шмат: па паўвалоці і больш. Ці не дзеля гэтага тут і народ святлейшы, як па іншых кутках Беларусі»⁵.

У Амерыцы да таго часу ўсе вольныя землі ўжо былі разабраныя: «*З малымі грашыма ў Амэрыцы ўжо за зямлю не ўзяцца, добрую, вольную зямлю дачыста разабралі»⁶. Таму беларусы эмігравалі і ў Канаду, бо менавіта ў Канадзе беларус — адвечны хлебароб — яшчэ мог «дастаць скарбовай зямлі на выбар 4 валокі за малыя грошы — праўда, далёка ад гораду, у глушы»⁷.*

Асобнай з’явай была эміграцыя яўрэяў. З родных мясцін іх гнаў не толькі эканамічны чынік, але і боязь пагромаў, якія, як эпідэмія, множыліся ў Расійскай імперыі. Пра жыццё былых лідскіх яўрэяў у Амерыцы ў «Лідскае слова» пастаянна пісаў былы лідзянін М. Івенскі. У сваім лісце ад 14 (1) снежня 1912 года ён расказаў пра жыццё эмігрантаў: «*Эміграцыйныя плыні вынеслі шмат маладых сіл. ...Эмігранты прыбываюць штодзённа тысячамі і напаўняюць кварталы вялікіх гарадоў Новага свету. Кожны горад рысы аседлаці мае свой зямляцкі звяз. Мэта гэтых звязаў — узаемадапамога. Калі зямляк захварэе ці патрапіць у крытычны стан, звяз аказвае шчодрую дапамогу. І наш горад тут не выключэнне. У шматлікіх гарадах ЗША ёсць лідскія звязы. А ў Нью-Ёрку... малады лідскі звяз, заснаваны чатыры гады таму прагрэсіўнымі элементамі. ...Кожны год звяз ладзіць баль, на які з’язджаюцца землякі з усіх бакоў новага аграмаднага Вавілона — Нью-Ёрка. На гэтых балях часта паказваюць туманныя карціны роднага горада і цяжка перадаць тое захапленне, якое ахоплівае глядачоў пры відах роднага кута. Наогул, ва ўсіх нашых землякоў, як у старых так і маладых, захавалася сувязь з радзімай».*

Праз тры месяцы Івенскі зноў напісаў пра жыццё лідскіх эмігрантаў–яўрэяў: «*Самы стары лідскі зямляцкі звяз у Амерыцы — лідскі братэрскі саюз узаемадапамогі — быў заснаваны ў 1891 г. У гэты час яўрэйская эміграцыя набыла масавы характар. У звязе ёсць былыя лідзяне, якія жывуць у Амерыцы ўжо каля пяцідзiesiąці гадоў, яны*

⁵ Наша Ніва № 2, 13 (26) студзеня 1912.

⁶ Наша Ніва № 25, 21 чэрвеня 1912.

⁷ Там жа.

былі першымі. Звяз існуе, квітнее і налічвае каля 300 сяброў. З справаздач бачна, што на дапамогу бедным лідзянам і іншую дабрачыннасць было выдаткавана каля 7 000 руб. Пазыковы фонд звязу мае 5 000 руб. Пазыкі памерам да 50 долараў, выдаюцца ўсім сябрам звязу. Звяз мае грошы з сяброўскіх складак, канцэртаў, тэатральных пастановак. Шмат хто з сяброў звязу быў сярод арганізатараў сінагогі “Аншэй Ліда”. Сярод заснавальнікаў звязу вылучаюцца стары Гальданскі, Міркоўскі і Міндэс. Зараз старшынёй звязу з’яўляецца сп. Лівай, Г. І. Літовіч — сакратар звязу з дня заснавання. Доктар звязу, былы лідзянін Д. М. Блок. 22 сакавіка звяз праводзіць грандыёзны баль-маскарад»⁸.

На эміграцыі ў Амерыку праз падман нажываліся розныя дзялікі. «Наша Ніва» ў 1910 годзе пісала пра маштабную афэру, ахвярамі якой сталі ажно 130 лідзян, якія выправіліся ў эміграцыю: «С-пад Ліды. На самыя Вялікодныя святы вярнулася да хаты цэлая грамада людзей, што выбіраліся ў прочкі ў Амерыку. А вярнуліся вось з якой прычыны. Нашы агенты браліся даставіць у Амерыку па цане 120–140 рублёў ад чалавека. Ахвотнікаў назбіралася душ 130.

Агенты перавялі іх праз граніцу на прускую старану, купілі білеты на чыгунку аж да Амстэрдама (место над морам у Галандзіі), ды стуль ужо меліся вадой даставіць эмігрантаў у Амерыку.

У Амстэрдаме меўся эмігрантаў сустрэць агент і выдаць усім шыфкарту (білэты на праезд вадой). Але ані агента, ані шыфкарты эмігранты не знайшлі, і пэўна загінулі б з голаду ў чужой старонцы, каб не расейскі консул у Амстэрдаме, каторы ўсіх адаслаў за казённыя грошы ў Ліду.

Гэтым ашуканствам агенты злупілі з народу 17 тысяч рублёў (130 душ па 130 руб.), і німа — ... ці атрымае хто свае грошы назад? Пры тым жа трэба ж і дзівіцца цемнаце нашых мужыкоў: калі ехаць у Амерыку праз Лібаву, тады каштуе паспарт каля 15 руб., даехаць да Лібавы 5 р. і шыфкарта з Лібавы ў Амерыку 65 рублёў, — значыць усяго 88 руб. А агенты лупілі па 120 — а то і 140 руб. з душы. Гэта ўжо яўнае ашуканства»⁹.

Трэба ж і дзівіцца цемнаце нашых мужыкоў: калі ехаць у Амерыку праз

Лібаву, тады каштуе паспарт каля 15 руб., даехаць да Лібавы 5 р. і шыфкарта з Лібавы ў Амерыку 65 рублёў, — значыць усяго 88 руб.

А агенты лупілі па 120 — а то і 140 руб. з душы. Гэта ўжо яўнае ашуканства

Тым не менш эміграцыя з нашага горада і паве-та сталася прыбытковай справай для параходных кампаній, і таму газета «Лідскае слова» друкавала аб’явы наступнага зместу: «Рускае акцыянернае таварыства “Рускае паўночна-заходняе параходства”, віленскае агенцтва, лідскае аддзяленне. Штотыднёвыя тэрміновыя рэйсы з Лібавы ў Англію, а адтуль на параходах лепшых англійскіх фірм ў Нью-Ёрк, Бостан, Філадэльфію ці парты Канады, без перасадкі ў Нью-Ёрк, акрамя таго ў Паўдзённую Амерыку, Афрыку і Аўстралію. Па падрабязную інфармацыю... запрашаем звяртацца ў Лідскі аддзел да С. І. Вінаградава, уласны дом»¹⁰.

Аналізуючы працэсы эміграцыі, пэўна, самы адукаваны і аўтарытэтны жыхар Лідчыны таго часу Вандалін Шукевіч пісаў, што «прага эміграцыі ў Амерыку захапіла як літоўцаў, так і беларусаў і нават беларусаў у большай ступені», і з-за гэтага нават пачала памяншацца колькасць жыхароў Лідскага павета¹¹.

Большасць эмігрантаў-беларусаў ехалі ў Амерыку каб зарабіць грошай, потым вярнуцца і купіць зямлю на бацькаўшчыне. З пачаткам Першай сусветнай вайны яны засталіся за акіянам назаўсёды. Але і сёння, час ад часу маючы кантакты з нашчадкамі тых эмігрантаў у другім-чацвёртым пакаленнях, чую іх сямейныя паданні пра тое, як заснавальнікі іх амерыканскага рода да канца жыцця сумавалі па Беларусі і марылі вярнуцца на Радзіму.

⁸ Лідское Слово № 16, 1 марта 1913.

⁹ Наша Ніва № 20, 13(26) травеня 1910.

¹⁰ Лідское Слово № 11, 25 январа 1913.

¹¹ Kuryer Litewski № 249, 29 października (11 listopada) 1908.